

IGNOTUS

Emma asszony levelei

Egy nőimitátor
a nőemancipációért

fapadoskonyv.hu

2011

ELŐSZÓ

MIT ÉR A NŐ, HA FÉRFI?

„Mint ahogy a női ruhákat, a nőemancipációt is a férfiak sokkal jobban, nettebben, pontosabban, lelkiismeretesebben, gyökeresebben, a szálakat jobban elvarrva, a kapcsokat jobban felvarrva, a bélést jobban bevarrva s a gomblyukat jobban kivarrva tudnák megcsinálni, mint mi, asszonyok. De mi haszna? Csak az a szabadság, amit az ember maga szerzett magának...”

Emma (Ignotus)

A nőimitátor szerepjátéka a kirívót hangsúlyozza, erre épül. Lázasan suttogó-búgó hang, finom visszafogottság és kacéran megvonagló vállak. A szem ártatlan nyíltsággal kitágul, majd dévajul kiszámítottan lecsukódik. A csípő hol kecsesen mozdul, hol csábosan rándul. A nőimitátor egyszerre szende és végzetes. Nincs nála nőiesebb.

Vállalkozhatik-e a nőimitátor a banális hangsúlyozására? Arra, hogy a közönség érdeklődő figyelmének középpontjában elmosogat? Beereszti a padlót? Beteg gyermeke ágyánál virraszt? Megcsináltatja romló fogorát? Vagy nyűgös beletörődéssel viseli el férje harsány, unt önzését, akit már nem tud, de nem is nagyon

akar felvillanyozni? Vállalkozhatik-e a nőimitátor ilyen szerepkörre? Aligha.

Márpedig ha mégis így dönt, valami mást akar. A választás nem pusztán a nőimitátor valóságérzékét és realizmusát dicséri, hanem arra is utal, hogy szerepét valami egyébre szeretné felhasználni. Terve, programja van, nem pusztán játékösztönére hagyatkozik. Céltudatos és intuitív egyidejűleg. Enged a játék csábításainak, de szűknek is érzi a kereteit, szét akarja feszíteni őket.

A nőimitátor: Ignotus, polgári nevén Veigelsberg Hugó, a modern magyar irodalom zseniális kritikusa, bábája, szervezője, korának egyik legjobb publicistája, aki mint alkotó – lírikus és novellista – is számot tarthat mind a mai napig érdeklődésünkre. 1893-ban írja először egy könnyed, traccsoló, kis írása alá az Emma nevet, s jelenti meg *A Hét* hasábjain. Ebben nincs semmi meglepő. Ignotus *A Hét* munkatársa, sőt nélkülözhetetlen, oszlopos tagja. Egy-egy számban gyakran két-három írás is megjelenik tőle. Foglalkozik a képviselőház üléseivel, diplomáciai bonyodalmakkal, közgazdasági kérdésekkel, véleményt nyilvánít a „társaság” híreivel kapcsolatban, színházi premierekről tudósít, új könyvekre hívja fel a figyelmet, ügybuzgóan, fáradhatatlanul dicsér, ironikus hangvétellel, finom megkülönböztetésekkel érezteti fenntartásait, olykor határozottan fullánkos. Színházi kritikáit gyakran írja alá Pató Pálként. Azokat az irodalmi cikkeket, amelyekben a parlagivá süllyedő, epigon nép-nemzeti irányzat ellen kel ki, s a magyar irodalom modernné válását

sürgeti, nemegyszer Tar Lőrincként jegyzi. *A Hét* vezércikkeit, az úgynevezett „króniká”-kat igen sokszor Ignotus néven jelenti meg (lassanként ez az álnév ragad rá, miként *A Hét* másik állandó munkatársához, Bermann Adolffhoz is hozzájáró egyik álneve: Kóbor Tamás). De gyakran ír Koraxként, Ebréusként, Kádárként, nemegyszer szeszélyből a Yorick vagy Manfréd nevet választva, útirajzai, amerikai kirándulásának beszámolóit Globetrotter néven látják napvilágot. De nevezi magát Tannhäusernek, Homunculusnak, Dixinek, Fakírnak, Piktornak, Anch’iónak vagy Bullnak is. Még a ritkán használt Véghelyi Imre álnév mögött is ő rejlik. Később öccse, Veigelsberg Viktor, aki jó darab ideig *A Hét* grafikusa, végleg a Véghelyi Viktor név mellett köt ki.

Ez nem pusztán különködés, öntetszelgő álnevek mögött bujkálás. Bevett gyakorlatról van szó, amely ugyanúgy jellemzi *A Hét* többi munkatársát, akár csak Ignotust. Ambrus Zoltán úgyszintén csaknem mindig álnéven ír, legtöbbször Idemként és Tiborcként, Bermann Adolf is Simplex, Semper vagy Reveur, leginkább pedig Kóbor Tamás, Tóth Béla szinte mindig Jáka (Jaák, Jaákh), Heltai Jenő többek közt Ichor vagy Incubus, Papp Dániel pedig Monachus (Kóbor Tamással együtt), Suhintó vagy Tetétlen. Áll ez a megállapítás a korabeli sajtó egészére is, Herczeg Ferenc Ráspoly álnéven publikál, Ágai Adolf Porzóként, Rákosi Viktort szinte jobban ismerik Sipuluszként, mint saját nevében, a fiatal Osvát Ernő a Garabonciás nevet használja, Molnár Ferenc pedig a Vesszőt.

Nincs abban tehát semmi meglepő, hogy Ignotus (Veigelsberg Hugó) 1893-ban elkezd Emma néven publikálni. Ámbár nem érdektelen figyelmeztetnünk két összefüggésre. Nincs *A Hét* munkatársai között még egy, aki annyi és olyan változatos álnevek mögé bújt volna, mint éppen ő. Másodszor pedig: rajta kívül senki nem használt női álnevet. Mindenesetre Ignotus fellépése Emma színében eleinte nem egyéb a szokásos bújócskánál, maszkos játéknál. Legföljebb pikánsabb, váratlanabb, meghökkentőbb, de egy a sok közül.

Talán maga az ötlet sem Ignotustól származik, hanem *A Hét* főszerkesztőjétől és kiadójától, Kiss Józseftől, aki nagyon is tudta, hogy bármekkora legyen is a verselgető idealisták, hevülő diákok, minden új után kapó lelkes fiatal emberek száma, a lap egyetlen biztos, rendíthetetlen olvasóközönségre számíthat minden körülmények között: a hölgytársadalomra. Serdülő, szép káprázatok iránt fogékony fiatal lányoknak az apjuk fizet elő *A Hétre*, férjük mellett unatkozó, vágyakozó, ideges asszonyoknak maga a férj. Kell hát hogy legyen a lapnak olyan munkatársa, aki a törzsközöniséget képviseli. „Ma chère, ó, majd mondtam valamit! Képzeld ezt a szerencsétlenséget! Az uramtól, ettől a farkar zsarnoktól, nagy kínnal hogy egy ruhára és egy kabátra valót ki tudtam préselni” – jelenik meg *A Hét*-ben 1893. november végén Emma első levele a Szezon rovatban, amelyet aztán csaknem ki is sajátít a maga mind súlyosabb mondandójának. 1893-ban azonban még így folytatja: „és találd ki, mi történt?! Hát az, hogy a ruha – egy szövetből való kosztüm, színházba is

jó – fényesen sikerült; hasonlóképpen a kabát is; mind a kettő hochmodern, hihetetlen széles ujjakkal – de jaj... egyik nem fér bele a másikba.”

Ez a szerep legfőljebb karakteralakításra ad alkalmat. A bújócskát kedvelő publicista mindössze egyetlen, még nem próbált álarcot ölthet. 1893. november végén még aligha sejlik föl benne az a nagy lehetőség, amelynek sokszínű, gazdag megvalósulásáról Dersi Tamás azt írja: „Ignotus éveken át rendszeresen írja Emma asszony leveleit. Sok álneve között – vallotta be később – Emmát szerette leginkább. A csípős nyelvű, szellemes, minden újdonságra fogékony, politikát, közéletet, kultúrát kedvelő polgárasszony szemével nézett századvégi magyar világ különösen szórakoztatta. S mi mindenről fejthette ki véleményét Emma rovatában. Írt az unalomról, a jó modorról, a fürdőhelyek eleganciájáról, a vendéglátás tudományáról, színházi és irodalmi élményeiről, színek, hangok iránti vonzalmairól, titkos hangulatairól, a női emancipációról, a férfiak kegyetlenségéről, a leánygimnáziumról, az öregedés kínjairól.”

A Hét húsz év múltán, 1913. december végén ünnepelte negyedszázados jubileumát. Kóbor Tamás, aki réges-régen a lap főmunkatársa, ez idő tájt már arra kényszerül, hogy bizonygassa *A Hét* erényeit, újdonságait. „*A Hét* még mindig harcias. *A Hét* még mindig forradalmi” – írja, s nem véletlenül kezdi a lap szerzett érdemeinek felsorolását ilyenformán: „Feminizmus? Mi csináltuk, míg mozgalom nem lett belőle.” S ebben kétségtelenül oroszlánrésze volt annak az Ignotusnak,

aki utolsó Emma-levelét 1906 szeptemberében jelentette meg a lapban. 1893-tól 1906-ig a publicisztikai ötletből kedvelt, dédelgetett vállalás lett, olyan inkognitó, amely minden egyébnél jobban kifejezte a mögé rejlő, benne menedéket lelő személyiséget.

„Az Emma-leveleket Ignotus kollégánk szokta irkálni – közli *A Hét* szerkesztője egy 1896. évi üzenetében Melinda nevű olvasónőjével –, de ő most szabadságon van. Ha hazajön, megkérjük, hogy vessen megint olyan Emmához illő szálkás betűket. Egyelőre kívánságát nem teljesíthetjük.” Talán ez volt az egyetlen olyan alkalom, hogy a lap leleplezte olvasói előtt, kit rejt a közkedvelt inkognitó. Az amerikai útjáról hazatért Ignotus legközelebbi Emma-levelében sértetten és azonnal reagált a szerkesztői közleményre. „Kedves barátom” – írja a szokásos, familiáris „Kedves Kiss” megszólítást némileg csípősebbre fogva –, „földközi utamból hazatérve mély megdöbbenéssel olvasom azt a szerkesztői üzenetet, amelyikben engem valami fiatalúrral identifikál, akit maga fedezett föl, s akit meg is tarthat magának. Nem látom át, mi az értelme ennek a játéknak, s mért akarja *A Hét* olvasóinak megrontani azt a szatiszfakcióját, hogy az ő újságuknak még némiképpen olvasható dolgait asszony írja.” Korábban is volt rá eset, hogy a lap olvasói (főként olvasónői) sorra-rendre találgatták, a munkatársak közül kinek köszönhetik a népszerű leveleket. A belőlük kiolvasható tanácsstalanság kimondottan hízelgett Ignotusnak. Élvezte, hogy nem jönnek rá kilétére, s Emma nevében – férfi mivoltát fennen tagadva – asszonyos ravaszság-

gal igyekezett a gyanút a lap valamennyi más munkatársára terelni. Később felhagy ezekkel a praktikákkal. Minél határozottabban körvonalazódik feminista elkötelezettsége, annál „tisztábban”, „elvszerűbben” ragaszkodik „női mivoltá”-hoz, s ha az olvasók szemére lobbantják fejtegetéseinek férfias logikáját, igen meggyőzően azzal védekezik, hogy a „nőiesség” eszményét ostorozza. Feltárja, milyen végzetes megalkuvásokkal jár, ha egy nő „nőies”-nek igyekszik bizonyulni az általános kívánalmak szerint.

Ettől fogva csupán a lap egyetlen munkatársát nem kíméli. Önmagát. „Mondja lelkem, ki az a szegény ember, aki maguknál az irodalmi kritikákat írja? Azt hiszem, valami nyugalomba vonult osztrák tábornok lehet, annyira ragaszkodik a törvényekhez s a szabályokhoz, s ő sem ismeri el Napóleont nagy hadvezérnek, mert minden rend és hagyomány ellen cselekedve vakmerősködött ötet helybenhagyni” – támadja meg 1896 novemberében nem sokkal korábban megjelent bírálatát Kóbor Tamás elbeszéléseiről. „Apropó, melyikük az a Globetrotter, aki öreg napjaira olyan buzgalommal pótolja ki, amit ifjú korában a geográfia körül elmulasztott” – írja 1898 áprilisában, ugyanabban az évben, a decemberi Emma-levéiben pedig azt olvashatjuk: „Ezzel az állítással persze kihívom magam ellen M. Paul Pateaud-t, a maguk színházi emberét, akinek most az a mániája, hogy mindent ledicsér a sárga földig.” „Retournons à la nature, térjünk vissza a főzőkanálhoz – írja egy 1900. áprilisi levélben –, én nem bánom, annál kevésbé, mert a főztöm